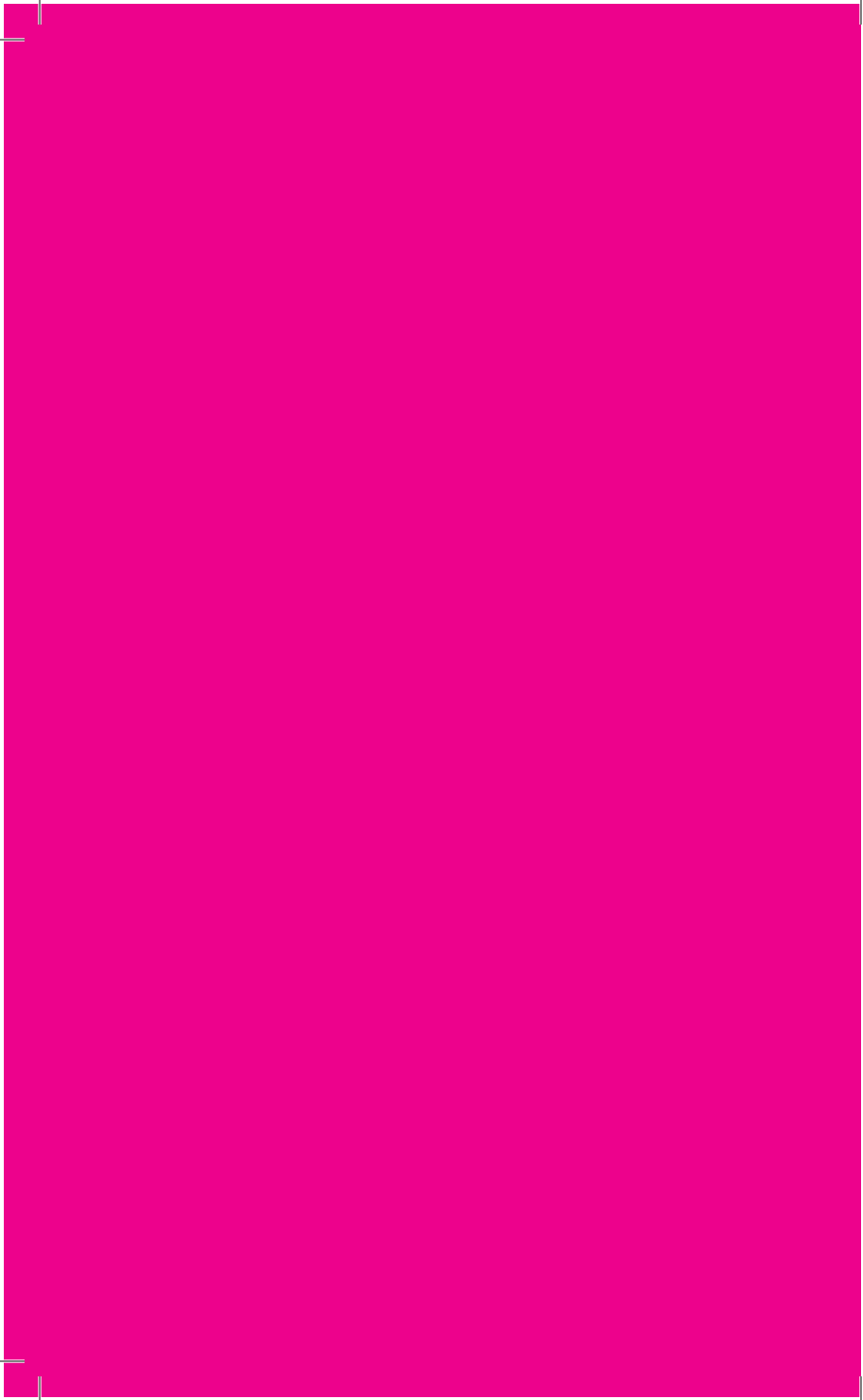

The first part of the paper discusses the importance of understanding the cultural context of the research. It highlights the need for researchers to be sensitive to the values and beliefs of the communities they are studying. This is particularly important in the field of health research, where cultural differences can significantly impact the effectiveness of interventions.

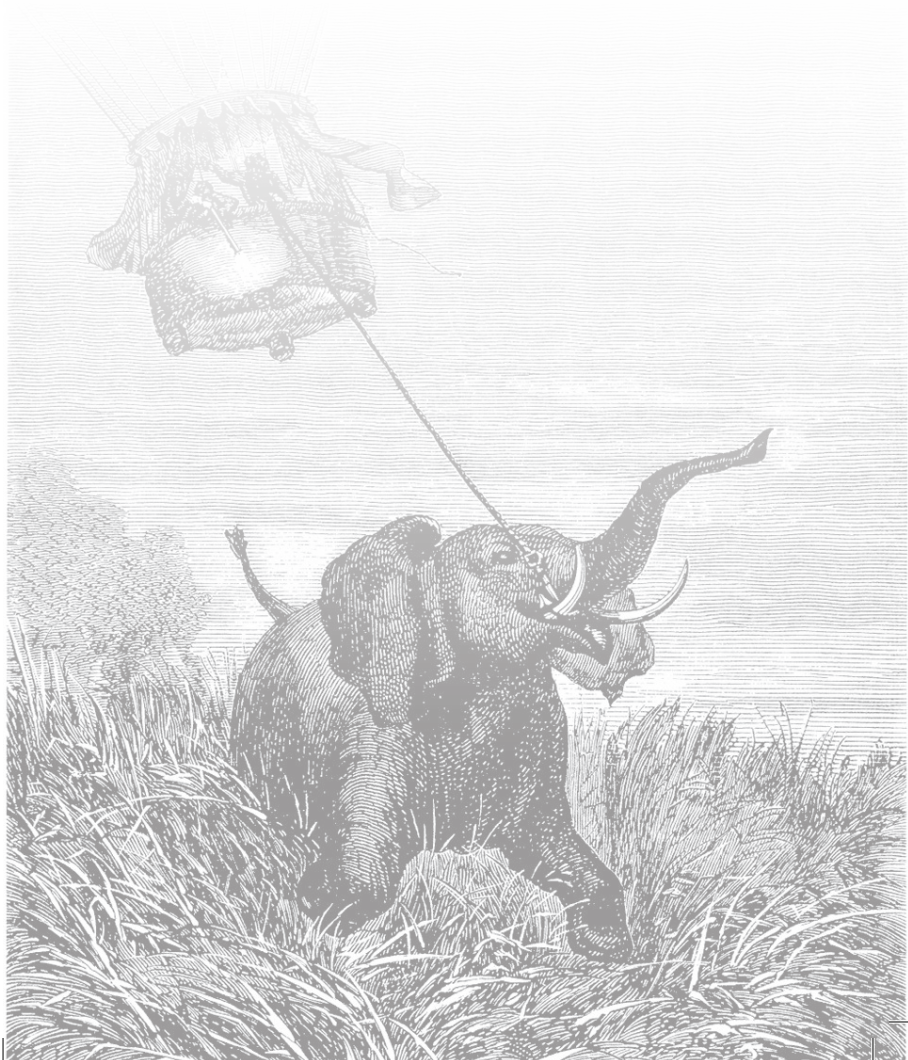
The second part of the paper focuses on the methodology used in the study. It describes the process of selecting participants and the various data collection methods employed. The authors emphasize the importance of using a mix of qualitative and quantitative methods to gain a comprehensive understanding of the research topic.

The third part of the paper presents the findings of the study. It discusses the results of the data analysis and how they relate to the research objectives. The authors provide a detailed account of the challenges they faced during the research process and how they overcame them.

The final part of the paper offers conclusions and recommendations for future research. It discusses the implications of the findings for practice and policy. The authors also provide suggestions for how other researchers can build on their work.

JULES VERNE
Balonla Beş Hafta

JULES VERNE

1828'de Fransa'nın Nantes kentinde doğdu. Paris'te hukuk öğrenimi gördü. Seyahat etmeyi ve edebiyatı çok seviyordu. İlk olarak tiyatro oyunları yazdı. Ardından ilk romanı *Balonla Beş Hafta* (1863) yayımlandı. Bunu *Dünyanın Merkezine Seyahat* (1864), *Aya Seyahat* (1865), *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* (1870), *Seksen Günde Devriâlem* (1873) gibi ünlü romanları takip etti. 1886'da yeğeni tarafından ateşli bir silahla kazara vuruldu. 1902'de şiddetli görme bozuklukları yaşamaya başladı ve 1905'te Amiens'deki evinde hayatını kaybetti.

Cinq semaines en ballon

İletişim Yayınları 2969 • İletişim Çocuk Klasikleri 18

ISBN-13: 978-975-05-3030-2

© 2021 İletişim Yayıncılık A. Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Necdet Dümelli

TASARIM Suat Aysu

KAPAK ve İLLÜSTRASYON Seda Mit

İÇ İLLÜSTRASYONLAR Édouard Riou - Henri de Montaut

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Alper Zorlu

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

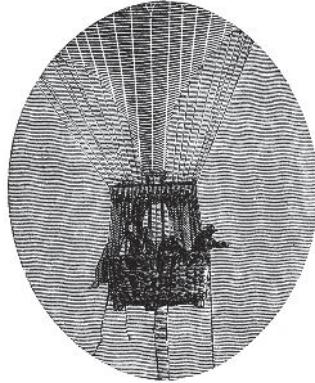
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JULES VERNE

Balonla Beş Hafta

Cinq semaines en ballon

ÇEVİREN
CAN BELGE

Dipnotlar, aksi belirtilmedikçe çevirmene aittir.

Ö N S Ö Z

"*Balonla Beş Hafta* ne hakkında?" diye sorulduğunda, akla gelen ilk cevap "Afrika'nın keşfi," olur. Jules Verne'in alâmeti farikasıdır bu; keşifler, icatlar, macera dolu yolculuklar ondan sorulur. Bu kitap bunun en büyük kanıtlarından biridir. Verne kimi zaman bir belgeselci, bir tarihçi gibi kullanır kalemini, yarattığı kurmacaya ustalıkla yedirir elindeki bilgileri. Kitapta belgesel öğeler çok olunca, metnin yazıldığı döneme ve o dönemdeki düşünce tarzına, insanların sahip olduğu bilgilere bakmak önemli hale gelir.

Kitabın yayımlandığı yıl olan 1863'te, Avrupalıların Afrika hakkında bildikleri şeyler oldukça azdı. Bilinenler azdı ama keşifler yeni başlamamıştı, yüzyıllardır Afrika'yı keşfetmek üzere yola koyulan kâşifler vardı. Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyıları nispeten uzun bir zamandır bilinirdi. Fakat batı, güney ve doğu kıyıları 1500'lü yıllara kadar bilinmezdi. İç keşimler ise 1800'lere kadar ulaşılabilir topraklar olarak görül-

dü. Kıtayı keşfetmeyi zorlaştıran birkaç neden vardı. İlk olarak dünyanın en büyük çölü Sahra buradaydı. Çölü geçmek çok zordu; sıcağa, susuzluğa ve açlığa, doğal yaşamın tehlikelerine katlanmak yabancılar için kolay değildi. İkinci olarak, denizden karaya çıkış şiddetli akıntılar ve rüzgâr nedeniyle denizcileri korkuturdu. Olur da bu tehlike atlatılırsa, bu sefer iç kesimlerdeki azgın nehirler, şelaleler çıkardı kâşiflerin karşısına. Ancak bütün bunlar insanların keşfe çıkmasına engel olmamıştı. *Balonla Beş Hafta*'nın kurmaca kahramanı Fergusson da bu işe merak salanlardan biri oldu; üstelik bu zorluklar karşısında dâhice bir yöntem bularak. Fakat onun hikâyesine geçmeden önce, en başa dönelim.

Bu işe ilk kalkışanların Fenikeliler olduğu düşünülür. Denizcilikteki maharetleriyle bilinen bu halk muhtemelen kuzey kıyılarına ulaşmayı başardı. Hatta o dönemde buralar Afrika'nın değil, kendi medeniyetlerinin bir parçası olarak görüldü. Fenikelilerin ardından, bir diğer keşif seferini Araplar yaptı. 700'lü yıllarda, başta Mısır civarı olmak üzere Kuzey Afrika'yı fethettiler ve insanları Müslüman yapmak için çabaladılar. Arapların ardından Portekizliler geldi. 1400'lerden itibaren altın ve fildişi bulmak için kıtanın içlerine doğru ilerlemeye çalıştılar. Diğer Avrupa ülkelerinden kâşifler ise 1700'lere, 1800'lere kadar Afrika'ya yönelmedi. Ancak bu yıllardan itibaren devletlerin de desteğini alan gezginler yola koyuldu. Jules Verne *Balonla Beş Hafta*'yı tam bu noktadan başlattı.

Avrupalıların Afrika'ya düzenledikleri seferlerin çeşitli sebepleri vardı elbette. Fergusson'ın seferinin motivasyonu olan "coğrafi merak" ise pek sık rastlanan bir sebep değildi. Kâşiflerin amacı genellikle ticari faaliyetlerini artırmaktı. Bunun için, taşımacılıkta kullanabileceklerini düşündükleri nehirleri keşfetmeye büyük önem verdiler. Bir diğer sebep de Hristiyanlığı yaymaktı. Çeşitli ülkelerden misyonerler Afrika'nın iç kesimlerine kadar ilerledi. Görüldüğü üzere, bu ilk

kâşifler ya Afrika'nın kaynaklarını kullanmak istemişlerdi ya kendi dini, kültürel özelliklerini oraya götürmek ya da her ikisini aynı anda yapmak. Dolayısıyla Jules Verne'in karakterinin amacının sadece bir coğrafi keşif yapmak olması, kitabın ilgi çekici bir konuya sahip olmasını sağladı. Gazeteler o yıllarda bu kâşiflerin anılarına yer verirdi ve bu sayede tirajları kat kat arttı. İşte böyle bir ortamda, Jules Verne anıların yanına, kendi kurmacasını eklemeye karar verdi. Hem bir gezi kitabı, hem de serüven romanı olarak görülebilecek bu eserde maceralar, tehlikeli anlar arka arkaya sıralandı; yazar yer yer bilimsel, coğrafi ve tarihi bilgiler vererek okuyucunun ilgisi çekti. Kitap bu başarılı üslubu ve keşiflere duyulan merakın arttığı ortam sayesinde büyük ilgi topladı, Verne'in ünlemesini ve yayıncısıyla yeni bir sözleşme yapmasını sağladı. Fakat olumlu eleştirilerin yanı sıra, olumsuz eleştiriler de gelmişti. O yıllarda nüfusun büyük kısmı tarafından bir sorun olarak görülmeyen ve kitapta da yer yer rastlanan ırkçılık, siyah düşmanlığı, köle sistemi gibi meseleler özellikle yirminci yüzyıldan itibaren eleştirilmeye başlandı. Verne'in aslında haklarında çok da şey bilmediği Afrikalı insanları ilkel olarak görmesi sonraki yıllarda kabul görmedi. Kitapta, o tarihe kadar "Batı"yla hiç temas etmediği için bambaşka bir medeniyet sayılan, hatta Batılı gözlere "medeniyetsiz" olarak görülebilen Afrikalı halkların ve onların kültürlerinin tasvirinde insanı rahatsız eden bir ırkçı bakış vardır. Metni okurken, eleştirel mesafeye çekilerek, Batı-merkezci ayrımcılığın olağan sayıldığı koşullarda yazılmış olduğunu akılda bulundurmamak faydalı olacaktır. Bununla birlikte, yazarın yenilikçi üslubu ve benzer edebi temalar etrafında yazarak ustalaşması takdirle karşılanmış, kendinden sonra gelen edebiyatçılara ilham vermiştir ve *Balonla Beş Hafta* yüz elli yıldan fazla zamandır büyük bir okuyucu ilgisi çekmektedir.

LES VOYAGES EXTRAORDINAIRES

Couronnés par l'Académie française.

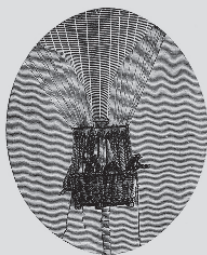
JULES VERNE

CINQ SEMAINES
EN
BALLON

VOYAGE DE DÉCOUVERTES EN AFRIQUE

PAR TROIS ANGLAIS

ILLUSTRATIONS PAR MM. RIOU ET DE MONTAUT

BIBLIOTHÈQUE
D'ÉDUCATION ET DE RÉCRÉATION
J. HETZEL ET Cie, 18, RUE JACOB

PARIS

*Çok alkış alan bir konuşmanın sonu –
Doktor Samuel Fergusson’ın
sunumu – “Excelsior”¹ – Doktorun
ayakta portresi – Adanmış bir
kaderci – “Traveller’s club”da² akşam
yemeği – Günün anlam ve öneminin
şerefine kalkan kadehler*

14 Ocak 1862 günü, Waterloo Meydanı 3 numaradaki Londra Kraliyet Coğrafya Cemiyeti’nin toplantısında büyük bir dinleyici kalabalığı vardı. Sözleri sık sık alkışlarla kesilen Sir Francis M... saygıdeğer meslektaşlarına önemli bir açıklama yapmaktaydı.

Bu nadide belagat örneği, nihayet, içinden dolu dolu vatanseverlik taşan birkaç tımtırlı cümlele sona erdi:

“İngiltere, coğrafi keşifler peşindeki seyyahlarının korkusuzluğu sayesinde, daima ulusların önün-

1 Latince “yükseğe”.

2 İngilizce “Gezgin Kulübü”.

de yürümüştür (çünkü biliyoruz ki uluslar evrensel olarak birbirlerinin önlerinde yürürler) – (*Onaylama sesleri.*) Şanlı evlatlarından Doktor Samuel Fergusson da ecdadının yüzünü kara çıkarmayacaktır. (*Dört bir yandan: Çıkarmaz! Çıkarmaz!*) Bu girişim, eğer başarıya ulaşırsa (*Başarılı olacaktır!*), Afrika haritası hakkında sahip olunan dağınık bilgileri tamamlayarak birbirine bağlayacak (*Şiddetli onaylama sesleri*), başarıya ulaşamazsa bile (*Asla! Asla!*), insan dehasının en cüretkâr girişimlerinden biri olarak tarihteki yerini alacaktır! (*Çılgınca tezahüratlar.*)

“Yaşasın! Yaşasın!” diye bağırdı kalabalık, bu heyecan verici sözlerin coşkusuyla.

“Yaşasın korkusuz Fergusson!” diye bağırdı en heyecanlı dinleyicilerden biri.

Coşkulu nidalar yankılandı. Herkesin ağzında Fergusson’ın ismi vardı; öyle ki, İngilizlerin gırtlaklarından geçmesinin, o ismi daha da büyüttüğüne inanasımız geliyordu. Toplantı salonu onun ismiyle sallanıyordu.

Onlar da oradaydı halbuki, o korkusuz seyyahlar, kalabalıktilar, hareketli yapıları onlara dünyanın dört bir yanını dolaştırmış, artık yaşlanmış, yorulmuşlardı! Hepsi, az ya da çok, manen ya da beden, deniz kazalarından, yangılardan, Kızıldeniz savaş baltalarından, vahşi yerlilerin topuzlarından, asılmaktan, Polinezyalıların midelerinden kurtulmuşlardı. Ama hiçbir şey Sir Francis M...’nin söylevi esnasında kalplerinin küt küt çarpmasını engel-

leyemedi. Ve bu söylev, hiç kuşkusuz, Londra Kraliyet Coğrafya Cemiyeti'nin en büyük belagat başarısı olarak insanlık belleğindeki yerini aldı.

Ama İngiltere'de heyecan sadece lafta kalmaz. "Royal Mint" in³ para makinesinden bile daha hızlı para basar. Derhal Doktor Fergusson için bir teşvik ödeneği oya sunuldu ve para 2.500 sterline yükseldi. Meblağın önemi, girilen işin önemiyle orantılıydı.

Cemiyet'in üyelerinden biri, başkana, Doktor Fergusson'ın resmî olarak takdim edilip edilmeyeceğini sordu.

"Doktor aramızdadır," diye cevapladı Sir Francis M...

"İçeri alınsın! İçeri alınsın!" diyen bağırışlar yükseldi. "Onun gibi olağanüstü yürekli bir insanı kendi gözlerimizle görmek isteriz!"

"Belki de bu imkânsız önerinin," dedi yaşlı ve felçli bir amiral, "bizi yanıltmaktan başka bir amacı yoktur."

"Ya Doktor Fergusson diye biri yoksa?" diye haykırdı kötü niyetli bir ses.

"O zaman onu yaratmak gerekir," diye cevap verdi bu ağırbaşlı cemiyetin şakacı bir üyesi.

Sir Francis M... "Doktor Fergusson'ı içeri alın," demekle yetindi.

Ve Doktor Fergusson bir alkış tufanı altında içeri girdi, ama kendisinde heyecandan eser yoktu.

3 Birleşik Krallık'taki darphane.

Orta boylu, kırk yaşlarında bir adamdı. Canlı bir mizacı olduğu yüzünün koyu renginden belli oluyordu. Sıradan hatları olan soğuk bir yüzü vardı; burnu ise büyüktü, keşiflere adanmış insanların gemi pruvasına benzeyen burunlarındandı. Cesaretten çok zekâyı düşündüren yumuşacık gözleri dış görünüşüne epeyce bir hoşluk katıyordu. Kolları uzundu, ayakları ise bir yürüyüşünün güveniyle basıyordu yere.

Dingin bir ağırbaşlılık, doktorun kişiliğinin en belirgin yanıydı ve en masumu dahi olsa bir aldatmacaya alet olabileceği kimsenin aklından geçmezdi.

Alkışlar ve tezahüratlar, Doktor Fergusson cana yakın bir hareketle sessizlik isteyinceye kadar sürüp gitti. Sunumu için hazırlanan kürsüye yöneldi. Ardından ayakta, sabit, canlı bakışıyla sağ elinin işaret-parmağını yukarı kaldırdı, ağzını açtı ve şu tek kelimayı söyledi:

“Excelsior!”

Hayır! Ne Bright ve Cobden’in beklenmedik çıkışı, ne Lord Palmeston’ın İngiltere sahillerindeki kayaları demirle kaplamak için olağanüstü fon talebi böyle bir başarı yakalamıştı. Sir Francis M...’nin söylevini de geçmişti bu, hem de fersah fersah. Doktor hem soylu, hem yüce, hem gösterişsiz, hem de ölçülü olduğunu göstermişti; vaziyeti anlatan tek kelimayı söylemişti:

“Excelsior!”

Bu tuhaf adamın büsbütün etkisi altına giren ihtiyar amiral, Fergusson’ın konuşmasının “eksiksiz”

olarak *Proceedings of the Royal Geographical Society of London*'a alınmasını talep etti.

Peki kimdi bu doktor? Ve hangi işe adanmıştı kendini?

Genç Fergusson'ın babası İngiliz donanmasında saygıdeğer bir yüzbaşıydı, oğlunu küçük yaştan itibaren kendi mesleğinin tehlikelerine ve maceralarına alıştırmıştı. Korku diye bir şey tanımadığı anlaşılan bu vakur çocuk, erken yaşta keskin bir zekâyâ, araştırmacı aklına sahip olduğunu, bilimsel çalışmalara yönelik dikkat çekici bir eğilimi olduğunu belli etti; ayrıca, zorluklardan sıyrılmak konusunda da az bulunur bir becerisi olduğunu gösteriyordu; asla, hiçbir şey karşısında zorlanmamıştı, çocukların pek nadiren üstesinden gelebildikleri ilk çatal kullanışında bile.

Kısa bir zaman sonra hayal gücü korkusuz girişimlere, deniz keşiflerine dair okuduğu kitaplarla yanıp tutuşmaya başladı; 19. yüzyılın ilk dönemine işaret eden keşifleri tutkuyla takip etti; Mungo Parkların, Bruceların, Cailliélerin, Levaillantların başarılarını, hatta sanırım biraz, hiç de daha aşağı görmediği Selkirk'in, Robinson Crusoe'nun başarısını da düşledi. Onunla Juan Fernandez adasında dolu dolu saatler geçirdi! Kazazede denizcinin fikirlerini çoğu zaman onayladı, bazen onunla kendi plan ve projelerini tartıştı; onun yerinde olsa başka türlü, hiç kuşkusuz en az onun kadar iyisini, belki de daha iyisini yapardı! Ama kesin olan bir şey varsa, tebaası olma-

yan bir kralmış gibi eşsiz olduğu o mutlu adadan asla kaçmazdı... Hayır, donanmanın birinci komutanlığını bile vaat etseler kaçmazdı!

Bu eğilimlerin, dünyanın dört bucağına salınmış macera dolu gençlik dönemi boyunca daha da ileri gidip gitmediğini düşünmeyi size bırakıyorum. Zaten, bilgili bir adam olan babası da hidrografi, fizik, mekanik gibi alanlarda verdiği sıkı eğitimin üstüne bir kat da botanik, tıp ve astronomi atarak onun bu zinde zekâsını geliştirmek için elinden geleni yaptı.

Saygın yüzbaşı öldüğünde, 22 yaşındaki Samuel Fergusson çoktan dünyanın çevresini dolaşmıştı; Bengalli Mühendisler Birliği'ne yazılmış ve birçok işte farkını belli etmişti. Ama şu askerlik hayatı ona uygun değildi, emir vermekten daha az rahatsız olsa da itaat etmekten hoşlanmıyordu. İstifasını verdi ve kâh avlanarak, kâh bitki toplayarak Hint Yarımadası'nın kuzeyine doğru çıkıp Kalküta'dan Surat'a kadar gitti. Amatör duygularla yaptığı basit bir gezintiydi bu.

Surat'tan sonra Avustralya'ya geçtiğini ve Yeni Hollanda'nın tam ortasında olduğu düşünülen Hazar Denizi'ni bulmakla görevli Yüzbaşı Sturt'un keşif seferine katıldığını görüyoruz.

Samuel Fergusson İngiltere'ye 1850'ye doğru döndü ve her zamankinden daha fazla keşif cinlerinin etkisinde, 1853'e kadar, Bering Boğazı'ndan Farewell Burnu'na kadar Amerika kıtasının etrafını dolaşan seferinde Yüzbaşı Mac Clure'a eşlik etti.

Fergusson'ın vücut yapısı yorgunluğun her türlü-süne rağmen, her iklim koşulunda müthiş bir direnç gösteriyordu, en mutlak mahrumiyet koşullarında bile rahatsızlık duymadan yaşıyordu: Midesi kendi isteğine göre küçülen ya da genişleyen, bacakları yatacağı yere göre uzayan ya da kısalan, günün her saatinde uyuyup gecenin her saatinde uyanabilen şu mükemmel yolcunun bire bir örneği idi.

Yorgunluk nedir bilmeyen yolcumuzun bunun hemen ardından, 1855'le 1857 arasında, Schlagintweit kardeşlerle birlikte Tibet'in batısını bir uçtan diğerine gezdiğini ve bu keşif gezisinden geriye ilgi çekici etnografya gözlemleriyle döndüğünü görmek de hiç şaşılacak bir şey değil.

Samuel Fergusson bu yolculukları sırasında *Daily Telegraph*'ın, yani günlük tirajı 140.000'i bulan, milyonlarca okura ancak yetişen, 1 penilik gazetenin de en faal ve en ilgi çekici muhabiri olmuştu. Doktor hiçbir bilimsel kuruma, Londra'nın, Berlin'in, Paris'in, Viyana'nın, Saint Petersburg'un kraliyet coğrafya cemiyetlerine ya da Gezginler Kulübü'ne, hatta istatistikçi dostu Kokburn'un başında bulunduğu Royal Polytechnic Institution'a bile üye olmadığı halde, iyi tanınıyordu.

Kokburn ona hoş görünmek için bir seferinde şu problemi çözmesini önermişti: Doktorun dünyanın çevresinde kaç mil yaptığı bilindiğine göre, aradaki yarıçap farkı hesabıyla kafası ayaklarından kaç mil daha fazla yol gitmiştir. Yahut, doktorun ayaklarının

ve kafasının yaptıkları miller bilindiğine göre, boyu tam olarak hesaplanabilir mi?

Ama Fergusson, konuşanlardan değil iş yapanlardan olduğu için bilim cemiyetlerinden hep uzak durmuştu. Zamanını tartışmaktansa araştırmak, gevezelik etmektense keşfetmek için kullanmayı tercih ederdi.

Bir İngiliz'in, gölü görmek niyetiyle bir gün Cenevre'ye geldiği anlatılır; onu, hani omnibüsler gibi yanlara oturuşan şu eski arabalardan birine bindirmişler. Fakat tesadüf bu ya, bizim İngiliz, göl arkasında kalacak şekilde oturmuş. Araba dairesel turunu sakince tamamlarken, İngiliz bir kere bile dönüp arkasına bakmayı aklına getirmemiş, sonunda da Cenevre Gölü'nden gayet memnun kalarak Londra'ya dönmüş.

Doktor Fergusson yolculukları esnasında, öyle bir defa da değil, sık sık arkasına dönmüştü, hem de o kadar iyi dönmüştü ki, çok şey görmüştü. Zaten bunu doğası gereği yapıyordu, bizim de onun biraz kaderci olduğuna inanmak için geçerli nedenlerimiz var. Ama onunki fazlasıyla Ortodoks bir kaderciliktir, kendine ve hatta Tanrı'nın takdirine güvenen bir kaderciliktir; yolculukların onu çekmediğini, daha ziyade oraya itildiğini söylüyordu kendi kendine. Ve yönünü kendi tayin etmeyen, yolun onu yönlendirdiği bir lokomotif gibi dolaşıyordu dünyayı.

“Ben yolumu takip etmiyorum,” derdi sık sık, “esasinda yolum beni takip ediyor.”

Dolayısıyla Kraliyet Cemiyeti'nin alkışlarını toplarkenki soğukkanlılığına şaşırmıyoruz. Kibirli, hele kendini beğenmiş biri hiç olmasa da bu basit şeylerin üzerindeydi. Sir Francis M...’ye götürdüğü teklif ona dünyanın en basit işi gibi görünüyordu, yarattığı muazzam etkinin farkında bile değildi.

Toplantının ardından doktoru Pall Mall’daki *Traveller’s Club*’a götürdüler; onun şerefine büyük bir ziyafet düzenlenmişti; yemeklerin boyutları sunulan kişinin önemine göre düşünülmüştü ve bu şahane yemeğin içinde yer alan mersinbalığının boyu da bizzat Samuel Fergusson’ın boyundan üç parmak bile kısa değildi.

Afrika topraklarında parlayan ünlü seyyahlara Fransız şaraplarıyla defalarca kadeh kaldırıldı. İngilizlere gayet yaraşır bir biçimde, alfabetik sırayla seyyahların sağlıklarına ya da anılarına içildi: Abbadie’ye, Adams’a, Adamson’a, Anderson’a, Arnaud’ya, Baikie’ye, Baldwin’e, Barth’a, Batouda’ya, Beke’e, Beltrame’a, du Berba’ya, Bimbachi’ye, Bolognesi’ye, Bolwik’e, Bolzoni’ye, Bonnemain’e, Brisson’a, Browne’a, Bruce’a, Brun-Rollet’ye, Burchell’a, Burckhardt’a, Burton’a, Caillaud’ya, Caillié’ye, Campbell’a, Chapman’a, Clapperton’a, Clot-Bey’e, Colomieu’ye, Courval’a, Cumming’e, Cuny’ye, Debono’ya, Decken’e, Denham’a, Desavanchers’a, Dicksen’a, Dickson’a, Dochard’a, Duhaillu’ye, Duncan’a, Durand’a, Duroulé’ye, Duveyrier’ye, Erhardt’a, d’Escayrac de Lauture’e, Ferret’e, Fres-

nel'e, Galinier'ye, Galton'a, Geoffroy'a, Golberry'ye,
Hahn'a, Halm'e, Harnier'ye, Hecquart'a, Heuglin'e,
Hornemann'a, Houghton'a, Imbert'e, Kaufmann'a,
Knoblecher'e, Krapf'a, Kummer'a, Lafargue'a, La-

ing'e, Lajaille'e, Lambert'e, Lamiral'a, Lamprière'e, John Lander'a, Richard Lander'a, Lefebvre'e, Le-
jean'a, Levallant'a, Livingstone'a, Maccarthie'ye, Maggiar'a, Maizan'a, Malzac'a, Moffat'a, Mollien'e, Monteiro'ya, Morrisson'a, Mungo Park'a, Neimans'a, Overwey'e, Panet'ye, Partarrieau'ya, Pascal'a, Pearse'a, Peddie'ye, Peney'ye, Petherick'e, Poncet'ye, Prax'a, Raffenel'e, Rath'a, Rebmann'a, Richardson'a, Riley'ye, Ritchie'ye, Rochet d'Héricourt'a, Rongäwi'ye, Roscher'a, Ruppel'a, Saignier'ye, Speke'e, Steidner'a, Thibaud'ya, Thompson'a, Thornton'a, Toole'a, Tousny'ye, Trotter'a, Tuckey'ye, Tyrwitt'e, Vaudey'ye, Veyssière'e, Vincent'a, Vinco'ya, Vogel'e, Wahlberg'e, Warington'a, Washington'a, Werne'e, Wild'a ve nihayet, akılları durduran teşebbüsüyle bu seyyahların çalışmalarını birleştirmesi ve Afrika'ya dair keşifler silsilesini tamamlaması beklenen Samuel Fergusson'a.